

інклюзивного образования в высших учебных заведениях Украины, практические работники системы образования, а также специалисты отделов образования.

Научно-методический центр функционирует на основе утверждаемых в установленном порядке планов работ.

Висновки... Итак, научно-методическое обеспечение учебно-воспитательного процесса в инклюзивном дошкольном образовательном учреждении предполагает повышение профессионального уровня каждого воспитателя, работающего с детьми с особыми образовательными потребностями, с учетом достижений современной науки и передовой педагогической практики.

Література

1. Абдулина С. К. Инновационные формы организации методической работы школы: автореф.дис. ... канд.пед.наук : 13.00.01 / С. К. Абдулина : Казанский гос.пед.ун-т. Казань, 1999. – 22 с.
2. Колупаєва А. А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку у загальноосвітні навчальні заклади / А. А. Колупаєва : монографія. – К. : Педагогічна думка, 2007. – 457 с.
3. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта : реалії та перспективи. / А. А. Колупаєва : монографія. – К. : «Самміт-Книга», 2009. – 272 с: іл. – (Серія «Інклюзивна освіта»).
4. Корсакова Т. В. Научно-педагогические основы организации интегрального методического пространства общеобразовательной школы : дис.канд.пед.наук : 13.00.01 / Т. В. Корсакова. – Ростов-на Дону. – 2002. – 144 с. Библиогр. : С.147-160.
5. Литовченко С. В. Ресурсний консультативно-методичний центр корекційної роботи та інклюзивного навчання – складова освіти дітей з особливими потребами / С. В. Литовченко, І. О. Білозерська / [електроний ресурс] – режим доступа: http://rc-vabos.at.ua/Id/0/12_-_pdf.
6. Лосев П. Н. Управление методической работой в современном ДОУ / П. Н. Лосев. – М. : ВЛАДОС, 2005. – 123 с.
7. Матрос Д. Ш. Управление качеством образования: практикоориентированная монография и методическое пособие (под ред. М. М. Поташника) / Д. Ш. Матрос, М. М. Поташник, Е. А. Ямбург. – Изд. 2-е, перераб., доп. Образование XXI века. – Издательство : Педагогическое общество России, 2006. – 448 с.
8. Подушкина И. М. Формирование методической политики общеобразовательного учреждения / И. М. Подушкина. – М. : Изд-во: МПГУ, 2003. – 354 с.

Аннотація

В данной статье особое внимание уделяется методической работе как условия успешного внедрения инклюзии в дошкольное образование. Научно-методическое обеспечение учебно-воспитательного процесса в инклюзивном дошкольном образовательном учреждении предполагает повышение профессионально-методического уровня каждого воспитателя, работающего с детьми с особыми образовательными потребностями, с учетом достижений современной науки и передовой педагогической практики.

Анотація

У даній статті особлива увага приділяється методичній діяльності як умови успішного впровадження інклюзії в дошкільну освіту. Науково-методичне забезпечення навчально-виховного процесу в інклюзивному дошкільному закладі припускає підвищення професійно-методичного рівня кожного вихователя, що працює з дітьми з особливими освітніми потребами, з урахуванням досягнень сучасної науки і передової педагогічної практики.

Summary

In this article, the special attention is spared to methodical work as terms of successful introduction of inclusion in preschool education. The scientifically methodical providing of educational process in inclusion preschool educational establishment supposes the in crease of professional level of every educator working with children with the special educational necessities, taking in to account the achievements of modern science and front-rank pedagogical practice.

Ключевые слова: дошкольное, инклюзивное образование, методическая деятельность, дети с особыми образовательными потребностями.

Ключові слова: дошкільна, інклюзивна освіта, методична діяльність, діти з особливими освітніми потребами.

Key words: preschool, inclusion education, methodical activity, children with special educational.

Подано до редакції 01.10.2011.

УДК 37.026:373.54:[53+51]:371.255(043.5)

©2012

Васько О.О.

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ КУРСІВ ЗА ВИБОРОМ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Перехід старшої школи на функціонування як профільної спричинив появу трьох видів предметів: базові, профільні та курси за вибором. Певний профіль навчання охоплює сукупність указаних видів предметів. Тому актуальною стала проблема формування їх змісту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Одним із найефективніших методів розв'язання вказаної дидактичної проблеми, як свідчить аналіз науково-педагогічної літератури, є метод моделювання. Доцільність та ефективність використання методу моделювання в педагогічній науці обґрунтовано в працях В.Афанасьєва [1], В.Веникова [2], Б.Глинського [6], В.Міхєєва [5], В.Монахова [7], І.Новик [8], В.Штофф [10] та ін.

Формулювання цілей статті... Метою даної статті є обґрунтування моделі формування змісту курсів за вибором у класах фізико-математичного профілю.

Виклад основного матеріалу дослідження... У дидактиці модель визначають як проміжний об'єкт у процесі пізнання педагогічного явища, виявлення певних психолого-педагогічних особливостей [3].

У педагогічній науці моделювання використовується для вирішення таких завдань, як: а) оптимізація структури навчального матеріалу; б) поліпшення планування навчального процесу; в) управління пізнавальною діяльністю; г) управління навчально-виховним процесом; д) діагностика, прогнозування, проектування навчання [9, с. 67].

Як провідні методологічні підходи, на основі котрих здійснювалося моделювання, було обрано цілісний підхід, а також синергетичний, системний, діяльнісний, особистісно орієнтований та ресурсний підходи.

Науково описати, змоделювати й реалізувати процес формування змісту курсів за вибором, на наш погляд, можливо тільки на основі базового методологічного принципу дослідження складноорганізованих систем – цілісного підходу.

“Цілісність” – це найбільш повна характеристика процесу формування змісту курсів за вибором з таких причин:

– через специфіку формування змісту курсів за вибором у класах фізико-математичного профілю, яке включає в себе мету діяльності, етапи діяльності, види та зміст діяльності, дидактичні засади, форми й методи навчання, результат діяльності, оскільки йдеться про формування цілісного об'єкта – змісту курсу за вибором.

– оскільки “цілісність” – категорія граничного рівня абстракції і найнадійніша якісна характеристика будь-якого процесу, у тому числі й процесу формування змісту курсу за вибором для фізико-математичного профілю.

У зв'язку з цим цілісний підхід розуміється як метапідхід, як система підходів – синергетичного, системного, особистісно орієнтованого, діяльнісного та ресурсного в їх єдності. Використання при моделюванні процесу формування змісту курсів за вибором у класах фізико-математичного профілю тільки одного з названих підходів приведе до поелементного, функціонального його розгляду. Кожний з цих підходів виконує властиві йому функції, що дозволяє уникнути однобічності, фрагментарності при вивченні, моделюванні та проектуванні процесу формування змісту курсів за вибором у класах фізико-математичного профілю в цілому.

Синергетика описує особливості еволюції складних відкритих систем, провідним принципом існування яких є самоорганізація, здійснювана на основі постійної й активної взаємодії цих систем із зовнішнім середовищем. Із позицій синергетичного підходу, модель формування змісту курсів за вибором характеризується такими особливостями: відкритістю – між освітніми установами та їхнім оточенням існують певні взаємозв'язки, які повинні бути організовані за типом діалогу; динамічністю (конкретна модель безперервно адаптується до умов, що змінюються) і складністю; невизначеністю – взаємодія створюваної моделі з іншими системами детермінована лише частково; автономністю – здатність моделі визначати для себе межі, які дозволяють їй створити свій образ за внутрішніми правилами й протистояти зовнішньому дестабілізуючому тиску.

Таким чином, із позиції синергетичного підходу, модель формування змісту курсів за вибором є самокерованою цілісною системою, що забезпечує свій розвиток за рахунок активного використання як внутрішніх ресурсів, так і можливостей, визначених умовами зовнішнього середовища.

Дуже важливою методологічною підставою для моделювання процесу формування змісту курсів за вибором у класах фізико-математичного профілю є системний підхід. Коли мова йде про систему, то мають на увазі складене з частин з'єднання, ціле, сукупність елементів, які знаходяться у взаємозв'язку, взаємодії один з одним, утворюючи єдине ціле. Причому властивості системи не зводяться до суми властивостей і якостей елементів, що входять до її складу. Кожна частина системи має якості, котрі втрачаються, якщо відділити її від системи.

Системний підхід у дослідженні розглядається на двох рівнях. Сам процес формування змісту курсів за вибором являє собою систему взаємопов'язаних компонентів, що входять до моделі формування змісту курсів за вибором. З іншого боку, зміст освіти трактується як система (від грецького *systema* – складене із частин, з'єднане) – певним способом упорядкована множина компонентів, які являють собою структуровані й функціонально пов'язані між собою частини цілого [4, с. 27].

При створенні моделі формування змісту курсів за вибором для фізико-математичного профілю необхідне використання особистісно орієнтованого підходу, згідно з яким пріоритетним є розвиток ціннісно-емоційної сфери особистості, її особистісних відносин до світу, діяльності, її особистісна позиція.

Провідні ідеї особистісно орієнтованого підходу щодо побудови моделі полягають у наступному:

- учень – суб'єкт життя, а не тільки навчання, отже, навчання в класах фізико-математичного профілю повинно бути наповнене особистісними значеннями, цінностями, відносинами, емоціями;
- підтримка індивідуальності й неповторності кожного учня;
- учасники педагогічного процесу повинні володіти способами особистісного саморозвитку;
- педагогічний процес має бути спрямований на формування життєво значущих знань, умінь та емоцій, необхідних учням для безперервного саморозвитку;
- формування готовності учнів до розв'язання життєво важливих проблем – провідне завдання особистісно орієнтованого навчання;
- виявлення особливостей суб'єктного досвіду кожного учня;
- наявність різноманітного освітнього середовища в профільній школі, що дозволяє проектувати подальший особистісний розвиток учня;
- педагогічні технології особистісно орієнтованого навчання є авторськими, створюваними з урахуванням освітніх можливостей учнів і особливостей фізико-математичного профілю навчання.

Таким чином, із позиції особистісно орієнтованого підходу до формування змісту курсів за вибором у класах фізико-математичного профілю, співпраця суб'єктів педагогічного процесу спрямована на досягнення поставлених цілей, які пов'язані із задоволенням потреб і запитів кожної особистості в розвитку своєї чуттєво-емоційної сфери.

Тісно пов'язаним з особистісно орієнтованим підходом у педагогічних дослідженнях є діяльнісний підхід. Діяльність – це перетворення людиною оточуючої дійсності. Вихідною формою такого перетворення є праця. Усі види матеріальної та духовної діяльності людини є похідними від праці й несуть у собі її головні риси – творче перетворення оточуючого світу. Перетворюючи природу, людина перетворює й саму себе, виявляючи себе суб'єктом власного розвитку.

Будь-яка діяльність має свою психологічну структуру: мотив, ціль, дію (операції), умови і засоби, результат. Якщо, при реалізації діяльнісного підходу, педагог опустить певні структурні моменти при організації діяльності школяра, у цьому разі школяр або зовсім не є суб'єктом діяльності, або ж виконує якісь окремі дії. Учень оволодіє змістом освіти лише тоді, коли в нього буде внутрішня потреба й активна позитивна мотивація для такого оволодіння.

Тобто для того щоб реалізувати діяльнісний підхід, необхідно провести спеціальну роботу з формування діяльності дитини, з переведення її в позиції суб'єкта пізнання, праці й спілкування. Це, у свою чергу потребує навчання учнів цілепокладання та планування діяльності, її організації й регулювання, контролю, самоаналізу й оцінки результатів діяльності. Сказане вище при створенні моделі формування змісту курсів за вибором знайшло відбиття при доборі форм і методів організації навчально-пізнавальної діяльності школярів.

Абсолютно закономірним є використання при розробці моделі ідей ресурсного підходу. У сучасній літературі ресурси в узагальненому вигляді розглядаються як умови, необхідні для реалізації яких-небудь процесів. Щодо процесу формування та реалізації змісту курсів за вибором, можна виділити зовнішні і внутрішні або індивідуальні ресурси (тобто властивості самої особистості). До зовнішніх ресурсів відносять знання педагога, засоби масової інформації, технічні засоби навчання, підручники, лабораторії і тощо. У контексті формування особистості в процесі оволодіння сконструйованим змістом безперечний інтерес являють саме внутрішні індивідуальні ресурси, які і є джерелом розвитку особистості.

Урахування індивідуальних ресурсів учнів полягає в їх виявленні, ефективному використанні й забезпеченні умов для їхнього розвитку. Можна стверджувати, що модель формування змісту курсів за вибором, з одного боку, вимагає для своєї реалізації певних ресурсів (базових), а з іншого – може бути джерелом нових ресурсів (що генеруються). Таким чином, сутність організації моделі на основі ресурсного підходу полягає в створенні таких умов взаємодії їх суб'єктів, завдяки яким розвиток буде максимально можливим для кожного.

Характерною ознакою авторської моделі є те, що її реалізація можлива під час формування змісту різних курсів за вибором. Вона розроблена з урахуванням встановлених вище методологічних підходів. Ця структурно-функціональна модель, по суті, є засобом цілеспрямованої регуляції процесу формування та реалізації змісту курсів за вибором у класах фізико-математичного профілю.

Діяльність із формування змісту курсів за вибором, згідно із запропонованою моделлю (рис. 1), включає три етапи: підготовчий, основний та підсумковий.

Підготовчий етап передбачає здійснення вчителем програмно-цільової та діагностичної функції. Так, програмно-цільова діяльність учителя передбачає конкретизацію умов, які сприяють формуванню змісту курсів за вибором у класах фізико-математичного профілю. Тобто на цьому етапі виявляються дидактичні засади формування змісту курсів за вибором, уточнюється зміст відповідно до профілю навчання. Діагностична функція включає загальний аналіз стану навчально-виховного процесу в профільній школі, а також вивчення інтересів учнів старшої школи.

Основний етап – це цілеспрямована діяльність учителя з формування змісту курсу за вибором, що передбачає виконання організаційної, інформаційно-роз'яснювальної, координаційної, контролюючої та стимулюючої функцій. Організаційна функція включає розробку програми нового курсу за вибором для учнів фізико-математичного профілю. Інформаційно-роз'яснювальна функція передбачає адатність учителя чітко,

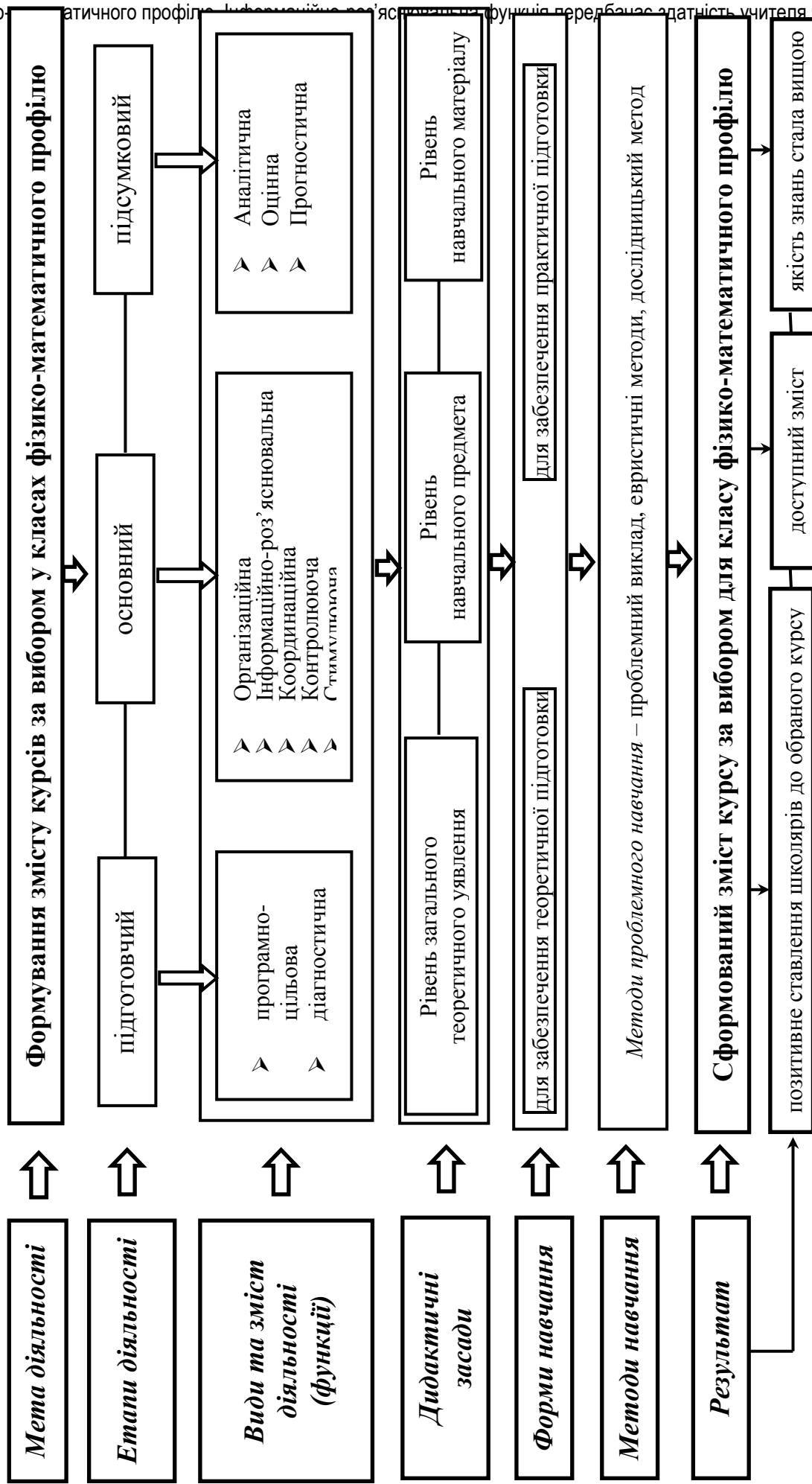

Рис.1. Структурно-функціональна модель формування змісту курсів за вибором

доступно й лаконічно викладати запропонований матеріал курсу за вибором, використовуючи різні методи і засоби навчання. Координаційна функція забезпечує погодженість, що має бути в процесі застосування нових програм навчання з різних предметів, стимулюючи – використання різних форм стимулювання навчальної діяльності учнів у процесі навчання. Контролююча функція вимагає здійснення контролю за виконанням навчального плану й графіка навчального процесу, а також внесення необхідних коригувань, пов'язаних із вирішенням поставлених завдань.

Підсумковий етап охоплює аналітичну, оцінну та прогностичну функції. Зміст цього етапу становлять: аналіз результатів навчально-виховного процесу в профільній школі, спрямований на досягнення цілей розробленого курсу за вибором, оцінка ефективності проведеної роботи щодо досягнення поставлених цілей.

Означена структурно-функціональна модель реалізується під час здійснення умов, визначених на підготовчому етапі діяльності вчителя щодо формування змісту курсу за вибором для класу фізико-математичного профілю. До таких умов належать дидактичні засади формування змісту курсів за вибором для трьох рівнів його формування – рівня загального теоретичного уявлення, рівня навчального предмета, рівня навчального матеріалу. При цьому детермінуються певні форми (які забезпечують теоретичну і практичну підготовку учнів профільних класів з даного курсу за вибором), методи проблемного навчання (проблемний виклад, евристичний метод, дослідницький метод), що сприяють досягненню необхідного результату – сформовано зміст курсу за вибором, який забезпечує позитивне ставлення учнів до навчального предмету, зміст якого доступний і сприяє підвищенню якості знань, умінь і навичок учнів, які його відвідують.

Висновки... Для вирішення проблеми формування змісту курсів за вибором було використано метод моделювання. Як провідні методологічні підходи, на основі яких здійснювалося моделювання, було обрано цілісний підхід, а також синергетичний, системний, діяльнісний, особистісно орієнтований та ресурсний підходи.

Література

1. Афанасьев В.Г. Моделирование как метод исследования социальных систем / В.Г.Афанасьев // Системные исследования. Ежегодник. – 1982. – С. 26-46.
2. Веников В.А. Теория подобия и моделирования / В.А.Веников. – М. : Высшая школа, 1986. – 480 с.
3. Гузеев В.В. Образовательная технология: от приема до философии / В.В.Гузеев. – М. : Сентябрь, 1996. – 112 с.
4. Корсакова О.К. Зміст сучасної шкільної освіти : дидактичний аспект / О.К.Корсакова, С.Е.Трубачова. – К. : ФАДА, ЛТД, 2003. – 56 с.
5. Михеев В.И. Моделирование и методы теории измерений в педагогике / В.И.Михеев. – М. : Высш. школа, 1987. – 206 с.
6. Моделирование как метод научного исследования / [Б.А.Глинский, Б.С.Грязнов, Б.С.Дынин, Е.П.Никитин] – М. : МГУ, 1965. – 248 с.
7. Монахов В.М. Педагогическое проектирование – современный инструментальный дидактических исследований / В.М.Монахов // Школьные технологии. – 2001. – №5. – С.75-89.
8. Новик И.Б. О моделировании сложных систем : (Философский очерк) / И.Б.Новик. – М. : Мысль, 1965. – 335 с.
9. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс : учеб. для студ. высш. учеб. Заведений : в 2 кн./ И.П.Подласый. – М. : Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2004. – Кн.1. Общие основы. Процесс обучения. –574 с.
- 10.Штофф В.А. Роль модели в познании / В.А.Штофф. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1963. – 128 с.

Анотація

У статті обґрунтовано модель формування змісту курсів за вибором у класах фізико-математичного профілю. Як провідні методологічні підходи, на основі яких здійснювалося моделювання, було обрано цілісний, синергетичний, системний, діяльнісний, особистісно орієнтований та ресурсний підходи.

Аннотация

В статье обоснована модель формирования содержания курсов по выбору в классах физико-математического профиля. В качестве ведущих методологических подходов, на основе которых осуществлялось моделирование, были выбраны целостный, синергетический, системный, деятельностный, личностно-ориентированный и ресурсный подходы.

Summary

The article substantiates the model of the content of elective courses in physics and mathematics school profile forming. As the leading methodological approaches on which the modeling was performed, was elected a holistic, synergistic, systematic, activity, person-oriented and resource approaches.

Ключові слова: модель, моделювання, курси за вибором, формування змісту освіти.

Ключевые слова: модель, моделирование, курсы по выбору, формирование содержания образования.

Key words: model, modeling, elective courses, content forming.

Подано до редакції 29.09.2011.

Рекомендовано до друку канд.пед.наук, доц. Кондратюк С.М.